

teacher-researcher has changed dramatically since «it is the time when the thought is the way of formation of reality.

Keywords: *Methodology, culture, methodological culture, humanitarian paradigm.*

Сафонова Ірина Олексіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна) E-mail: lolenufenok@mail.ru

Safonova Iryna Oleksiivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Pedagogy of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine). E-mail: lolenufenok@mail.ru

УДК [37.015.31:7]:78

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Л. М. Сбітнєва

У статті проаналізовано тенденції розвитку музичної освіти в Україні на початку ХХІ століття. Розкрито основні напрями досліджень провідних науковців, якими було обґрунтовано теоретико-методологічні засади загальної мистецької та музично-педагогічної освіти, дидактичні принципи музично-педагогічного процесу й форми його організації, досліджено широке коло проблем теорії і історії музичної педагогіки та викладання мистецьких дисциплін.

Наголошено, що національна музична педагогіка має вагоме теоретичне підґрунтя, але реальна дійсність свідчить про те, що з багатьох причин музично-педагогічна практика значно відстала від теорії і вихід з цієї кризи слід шукати у реформах музично-освітньої сфери на державному рівні, в трансформації уявлень суспільства про можливості та потенціал музичного мистецтва у формуванні духовної культури особистості.

Ключові слова: *музично-педагогічна освіта, музично-педагогічний процес, теорія і історія музичної педагогіки, мистецькі дисципліни, творча активність, музичне мистецтво, система музично-естетичного виховання.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Складна

політична й економічна ситуація в країні на початку ХХІ століття, інтеграційні процеси в соціально-культурному просторі, глобалізація суспільного розвитку в усьому світі сприяють пошуку нової стратегії і напрямів науково-педагогічної діяльності. Підвищується відповідальність науки і одночасно зростає потреба в розробленні нових досліджень. Вирішення нових завдань здійснюється в умовах високої динамічності соціальних процесів, підвищення активності людини, досягнення її глибшої рефлексії, чітко фіксованої в перебудові ціннісних орієнтацій.

В існуючих умовах ринкової економіки ХХІ століття важливою музично-педагогічною проблемою постає девальвація у значній частини молодого покоління художніх цінностей. Загострюється питання впливу музичної педагогіки на формування художньої культури шкільної та студентської молоді, творчого відношення до музично-виконавської діяльності і критичного сприйняття результатів виконавського мистецтва.

Період першого десятиріччя ХХІ століття для вітчизняної науки став часом особливо напруженого пошуку основоположних позицій, які визначають політику держави у сфері освіти. Динамічні процеси в розвитку теорії естетичного виховання свідчать про переосмислення змісту багатьох традиційних категорій, пошуку цілісних підходів до всебічного осмислення ролі естетичного в ціннісній організації людського досвіду, до аналізу сучасного художнього світосприйняття. Але, на жаль, посилюється і вплив так званої «антихудожньої інформації» (феномен сучасної масової культури). Проблемою педагогічної науки на початку ХХІ століття постає посилення раціонального над почуттєвим, що збіднює внутрішній світ особистості, негативно впливає на світогляд, емоційно-почуттєву сферу, процеси і ціннісні орієнтації. Відсутність музично-художнього смаку і потреб у спілкуванні з кращими зразками музичного мистецтва, спілкування значної частини молоді з низькопробною сучасною масовою музичною культурою говорить про низький рівень музичної культури у молоді. Тотальна комерціалізація музичної культури зумовила викривлення структури попиту на музичну продукцію. На другорядний план відходить класична і народна музика. Серед молоді домінує відношення до музики як до розваги. У зв'язку з цим актуалізується проблема здатності молоді людини орієнтуватися у сфері естетичних цінностей життя і культури, і це потребує особливої уваги в дослідженнях процесів художньої освіти й естетичного виховання засобами музичного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Модернізацію мистецької освіти в контексті європейських вимог досліджують Л. Масол, О. Михайличенко, Г. Ніколаї, О. Олексюк, Г. Падалка, Т. Потапчук, Т. Рейзенкінд, О. Ростовський, І. Сташевська, В. Черкасов, О. Щолокова та інші. У ряді публікацій наголошується на необхідності переосмислення ролі мистецтва в сфері гуманітарного знання і освітньої діяльності. Продовжуються пошуки шляхів розвитку музично-педагогічної науки, дослідження вчених охоплюють широке коло проблем теорії і історії музичної педагогіки, методики музичного виховання, теорії і практики естетичного виховання та викладання мистецьких дисциплін. Науковцями обґрунтовані теоретико-методологічні засади загальної мистецької та музично-педагогічної освіти, дидактичні принципи музично-педагогічного процесу й форми його організації. Вибудовуються особистісно-орієнтовані моделі музично-освітнього процесу, значна увага приділяється психологічним основам музичного виховання, пошуку шляхів формування творчої активності, емоційно-емпатійної та інтелектуальної сфер особистості. Розпочато важливу музично-терапевтичну експериментальну роботу. Науковці розробляють новітні технології, активно працюють над модернізацією музично-педагогічної галузі, досліджують перспективи подальшого розвитку національної вищої освіти. Усвідомлення основних векторів філософії освіти й культури, педагогічних концепцій, теоретичного аналізу розвитку вищої освіти уможливило узагальнення еволюції музично-естетичного виховання на різних етапах історичного розвитку музично-естетичної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальною тенденцією педагогічної думки протягом останніх десятиріч ХХ – початку ХХІ століть є визнання провідної ролі творчих здібностей у розвитку особистості та їх впливу на рівень культури і професійної самореалізації підростаючих поколінь. Гуманізація освіти базується на розумінні необхідності синтезу гуманітарних і інших концепцій пізнання при домінуванні гуманітарного знання і мистецтва, адже культура виконує коригувальну функцію в розвитку науки. У художній педагогіці накопичено значний позитивний досвід, який знаходить своє відбиття в прогресивних ідеях представників наукових шкіл педагогіки мистецтва і розробках дидактичних принципів педагогіки мистецтва ХХІ століття.

З'являються наукові дослідження, автори яких намагаються розв'язати проблеми професійного розвитку вчителів мистецьких

дисциплін, зокрема вчителів музики на музично-педагогічних та мистецьких факультетах педагогічних університетів. Т. Рейзенкінд уперше в теорії і практиці музично-педагогічної освіти дослідила дидактичні основи професійної підготовки вчителя музики в педагогічному університеті. Дослідження присвячено аналізу сучасних підходів до обґрунтування та впровадження дидактичних основ професійної підготовки вчителя музики. Авторкою зроблено класифікацію дидактичних принципів за ознакою стратегії формування когнітивних смислів і творчого розвитку особистості, науково обґрунтовано сучасні педагогічні технології у професійній підготовці вчителя музики та у контексті особистісно-орієнтованого навчання. Сформовано семантичну модель професійної підготовки вчителя музики.

Вагомим внеском у формування нової парадигми музично-педагогічної освіти стало видання навчально-методичного посібника О. Олексюк «Музична педагогіка», у якому розкривається зміст і організація професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у ВНЗ. Автором науково обґрунтовано методологічні основи, сутність та основні категорії музичної педагогіки, визначено історичні етапи розвитку західноєвропейської та вітчизняної музичної освіти, здійснено періодизацію становлення і розвитку музичної педагогіки в Україні. Дослідниця проаналізувала зміст навчання та його складові, дидактичні принципи і методи музичного навчання, а також форми організації музично-педагогічного процесу. Належне місце відведено плануванню й педагогічній оцінці, а також професійній діяльності педагога-музиканта, розкрито зміст зарубіжних систем і технологій у галузі музичного виховання. Виходячи з того, що основною формою організації навчально-виховного процесу у ЗНЗ залишається урок, О. Олексюк обґрунтовує концепцію уроку музики, здійснює класифікацію уроків за змістом і формою, розкриває зміст підготовки вчителя до проведення уроку та визначає структуру плану-конспекту уроку музики.

Долучення України до Європейського культурно-освітнього простору викликає у вчених значний інтерес до вивчення питань освіти і культури в інших країнах. На основі аналізу першоджерел Г. Ніколаї узагальнила розвиток музично-педагогічної освіти в Польщі у ХХ столітті, дослідила організаційні засади та програмний зміст цієї галузі освіти, висвітлила особливості підготовки польських учителів музики в навчальних закладах різних типів. Дослідницею запропоновано

періодизацію розвитку музично-педагогічної освіти, здійснено класифікацію музично-педагогічних досліджень, узагальнено результати педевтологічних розвідок польських науковців, особливості підготовки вчителів музики магістерського рівня на сучасному етапі, започаткування нової спеціальності – мистецької освіти. Авторка стверджує, що музично-педагогічна освіта Польщі вирізняється індивідуалізацією навчального процесу, здійснюється з урахуванням євроінтеграційного розвитку, спрямована на підготовку вчителів-дослідників з високою методологічною культурою.

І. Сташевською досліджено теоретичні та практичні аспекти розвитку музичної педагогіки в контексті еволюції німецького суспільства. Нею виявлено сутність, функції, етапи, провідні тенденції та закономірності розвитку музичної педагогіки Німеччини як науки та гуманістично-орієнтованої практики. Дослідницею розкрито характерні ознаки та значення провідних музично-педагогічних концепцій, особливості організації музично-освітнього процесу в німецькому середовищі в історичній ретроспективі та на сучасному етапі.

Розвиток музично-педагогічної освіти в Україні тісно пов'язаний зі становленням музично-педагогічних факультетів, на яких здійснювалася професійна підготовка вчителів музики. В. Черкасовим виявлено тенденції формування музично-педагогічної думки, визначено й досліджено основні етапи розвитку музично-педагогічної освіти різних регіонів України, проведено науковий аналіз навчальних планів і навчальних програм, за якими здійснювалася підготовка майбутніх учителів, узагальнено основні напрями розвитку науково-дослідної, концертно-виконавської та музично-просвітницької діяльності викладачів і студентів інститутів мистецтв, мистецьких, музичних та музично-педагогічних факультетів педагогічних університетів. Науковцем сформульовані закономірності та виявлені основні тенденції розвитку музично-педагогічної освіти, здійснена періодизація становлення досліджуваного феномена. Обґрунтування дослідником динаміки заснування при педагогічних інститутах музично-педагогічних факультетів, змісту професійно-педагогічної підготовки вчителів музики в Україні в 60–80-х роках ХХ століття та реорганізації музично-педагогічної галузі на межі двох тисячоліть є значним внеском у розуміння процесів розвитку системи музично-естетичного виховання підрастаючого покоління в Україні.

Щорічно проводяться університетами науково-практичні конференції, присвячені проблемам музично-естетичного виховання і

музичної освіти молоді. Значним є доробок інституту культури і мистецтв Луганського національного університету імені Тараса Шевченка у цьому напрямку. Музично-педагогічні дослідження розвивалися за наступними напрямками:

- з проблем розробки концептуальних засад музично-естетичного виховання дітей і молоді;
- розвиток естетичного середовища у школі та педагогічних інститутах;
- накопичення особистістю естетично-художнього досвіду як умови освоєння культури;
- реалізація нових освітніх програм і інтеграційних технологій у процес професійної підготовки студентів;
- розробка педагогічних умов творчого розвитку молоді у практиці вищої педагогічної освіти.

У вищих навчальних музично-педагогічних закладах відкриваються нові спеціалізації, що свідчить про інтеграцію в навчання. У шкільний освітній процес дедалі активніше впроваджується народна музична творчість як єдність музично-виконавської, авторської, слухацької, народно-педагогічної, обрядової та святкової діяльності. На початку століття були створені і успішно працюють сьогодні нові типи навчальних закладів, які здійснюють багаторівневу, неперервну професійну музичну освіту. Музично-естетична освіта, як і вся українська освіта взагалі, перебуває у постійному процесі розвитку, і вона повинна стати тим соціальним інститутом, який буде транслювати основоположні пріоритети української культури, виховувати у молоді повагу і інтерес до загальнолюдських цінностей. У нових підручниках, які виходять з друку, пропонуються теоретико-методичні основи викладання музики в школі, обґрунтовуються методологічні засади, дається сучасне визначення ключових понять і термінів, з'ясовуються функції і принципи, мета, завдання та зміст мистецької освіти.

Сьогодні існує необхідність сприйняття молоддю транснаціональної культури, при цьому саме музичне мистецтво розглядається як найбільш оптимізуючий засіб залучення особистості до іншого людського досвіду. Важливе значення має урахування культурного досвіду минулого, його коректне використання в рамках принципово нового періоду історії українського народу.

Сучасну систему музично-естетичного виховання характеризує також таке розповсюджене в наш час явище, як інформатизація. Для

школярів інформаційно-комунікативні сучасні технології є органічною і невід'ємною частиною життя. Розробка електронних посібників з мистецтва є одним з найбільш перспективних напрямів, пов'язаних зі створенням нового навчально-методичного забезпечення для школи XXI століття. Для сучасної школи створення інформаційних об'єктів, їх застосування, збереження, пошук, взаємодія будуть мати особливе значення. Існує необхідність появи електронних методичних посібників для вчителів музичного мистецтва. Паперові і електронні видання повинні доповнювати один одного, але електронне видання буде все ж відрізнятися більш практично-орієнтованим, художньо-творчим характером.

Важливими аспектами розвитку музично-естетичного виховання в країні виступають новітні педагогічні технології, досвід кращих учителів, які вносять елемент творчого пошуку в навчально-виховну музично-педагогічну діяльність.

За останні кілька років музично-естетична наука збагатилася рядом важливих досліджень щодо шляхів подолання кризи у галузі вітчизняного музично-естетичного виховання. Вчені підкреслюють, що зміст музично-естетичного виховання повинен спиратися на сучасні наукові основи і постійно удосконалюватися.

У сфері музичної культури також відбуваються кардинальні трансформації. Швидко розвиваються сучасні музичні технології – розширюються можливості створення й обробки музичних творів. Завжди відкритий доступ до музики найрізноманітніших стилів та жанрів.

Висновки. Культурний простір початку XXI століття, який будується на основі інтеграції, передбачає сумісний внесок спеціалістів різних галузей гуманітарного знання у вирішення проблем людства.

Національна музична педагогіка має вагоме теоретичне підґрунтя, але реальна дійсність свідчить про те, що з багатьох причин – економічних, соціальних, політичних, професійно-освітніх, музично-педагогічна практика в українських школах та позашкільних закладах значно відстала від теорії, і вихід з цієї кризи слід шукати у реформах музично-освітньої сфери на державному рівні, в трансформації уявлень суспільства про можливості та потенціал музичного мистецтва в формуванні духовної культури особистості.

Провідною тенденцією повинно стати положення про те, що національна система музичної освіти, зберігаючи та примножуючи

кращі традиції української музично-педагогічної думки, має рухатися в європейський освітній простір.

Література

1. Зязюн І. А. Пріоритетні принципи дидактики сучасної професійної освіти / І. А. Зязюн // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія: зб. наук. пр. – Х., 2000. – Вип. 1. – С. 11 – 19.
2. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні — інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / Василь Григорович Кремень. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
3. Масол Л. М. Виховний потенціал мистецтва – джерело освітніх іновачій / Л. М. Масол // Мистецтво та освіта. – 2001. – № 1. – С. 2 – 5.
4. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва / Г. М. Падалка. – К.: Освіта України, 2008. – 278 с.
5. Черкасов В. Ф. Музично-педагогічна освіта на межі двох тисячоліть (1991 – 2010 рр.) / В. Ф. Черкасов. – Кіровоград: ТОВ. «Імекс-ЛТД», 2011. – 380 с.
6. Шевченко Г. П. Естетичне виховання у вищих навчальних закладах України у сучасний період / Г. П. Шевченко, Х. М. Джабер. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2004. – 208 с.

ТЕНДЕНЦІЇ РАЗВИТТЯ МУЗИКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАЇНІ В НАЧАЛІ ХХІ СТОЛІТТЯ

Л. Н. Сбитнева

В статье раскрыты тенденции развития музыкального образования в Украине в начале XXI столетия. Раскрыты основные направления исследований известных учёных, которыми были обоснованы теоретико-методологические основы общего искусствоведческого и музыкально-педагогического образования, дидактические принципы музыкально-педагогического процесса и формы его организации, исследован широкий круг проблем теории и истории музыкальной педагогики и преподавания искусствоведческих дисциплин.

Подчёркнуто, что национальная музыкальная педагогика имеет прочную теоретическую основу, но реальная действительность свидетельствует о том, что в силу экономических, социальных, политических причин музыкально-педагогическая практика значительно отстала от теории и выход из этого положения следует искать в реформах музыкально-образовательной сферы на государственном уровне, в трансформации представлений общества о возможностях и потенциале музыкального искусства в вопросах формирования духовной культуры личности. Главной тенденцией должно стать положение о том, что национальная система музыкально-эстетического воспитания, сохраняя и умножая лучшие традиции украинско-педагогической мысли, должна двигаться в европейское образовательное пространство.

Ключевые слова: музыкально-педагогическое образование, музыкально-педагогический процесс, теория и история музыкальной педагогики, искусствоведческие дисциплины, творческая активность, музыкальное искусство, система музыкально-эстетического воспитания.

TENDENCIES OF DEVELOPMENT OF MUSICAL EDUCATION IN UKRAINE AT THE BEGINNING OF THE TWENTY-FIRST CENTURY

L. Sbitnieva

The article reveals tendencies of development of musical education in Ukraine in the early twenty-first century cultural space which is based on integration and involves the joint contribution of specialists from different branches of the humanitarian knowledge in the solution of problems of mankind.

The author of the article examines the basic directions of research of leading scientists, who grounded theoretical and methodological principles of common artistic and musical teacher training, didactic principles of musical and pedagogical process and forms of its organization. A wide range of problems of the theory and history of music pedagogy and teaching arts subjects is examined. Arranged-centered model of musical and educational process is characterized. Much attention is paid to the psychological foundations of music education and search of the ways of creative activity formation.

It is emphasized that the national music education has significant theoretical background, but reality shows that by many reasons (economic, social and political) musical and educational practice in Ukrainian schools and after-school institutions stays significantly behind the theory and the way out from this crisis should be sought in reforms of musical education sphere at the state level and in transformation of perceptions of society about the possibilities and potential of music in the spiritual formation of cultural identity.

It is noted that the main tendency should be the provision stating that national system of musical and esthetic education, preserving and multiplying the best traditions of the Ukrainian musical and pedagogical thought, should move into the European educational space.

Key words: Musical education, musical and pedagogical process, theory and history of music education, fine arts disciplines, creative activity, musical art, system of musical and aesthetic education.

Сбітнієва Людмила Миколаївна – доктор педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ, Україна). E-mail: sbitneva787@ya.ru

Sbitnieva Lyudmyla Mykolayivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Musical Art, Luhansk Taras Shevchenko National University (Starobils, Ukraine). E-mail: sbitneva787@ya.ru